

mucf
.se

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

FOKUS 16

Unga nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet

Förord

Fokus 16 är en delrapport i myndighetens kartläggning och analys av ungas etablering i arbets- och samhällslivet som pågår 2016-2017. I delrapporten belyser vi villkoren för nyanlända unga, 18–25 år, som tar del av insatser inom ramen för det så kallade etableringsuppdraget.

Vi visar att unga i etableringsuppdraget är en bortglömd grupp i den mening att de sällan betraktas som just unga, med de behov som unga har och med den möjlighet till individuella bedömningar, delaktighet och inflytande som unga bör ha. I många fall får de heller inte tillgång till de insatser som utvecklats för andra unga som behöver stöd i sin etablering.

Vi presenterar delrapporten i två separata delar. I Fokus 16:1 kartlägger och analyserar vi villkoren för unga nyanlända i etableringsuppdraget utifrån offentlig statistik, forskning och myndighetsrapporter. Vi ramar också in studien och sätter den i relation till relaterade uppdrag som vi och andra aktörer har. I Fokus 16:2 visar vi hur arbetet i regioner och kommuner kan se ut när det har anpassats till de behov som unga nyanlända har. Vi återger också unga nyanländas egna berättelser om vad de ser som utmaningar och framgångar i sin egen etablering.

Arbetet med Fokus 16 har genomförts inom avdelningen för utveckling och analys av Cecilia Löfberg, Marcus Ohlström, James Frempong och Berit Israelsson i samarbete med Tiina Ekman och Pontus Ekstedt.

Samrådande aktörer har varit Delegationen för unga till arbete (Dua), Nationella samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar, Arbetsförmedlingen, Länsstyrelsen i Stockholm, LSU och SKL.

Vi vill rikta ett tack till samrådande aktörer samt till alla de som deltagit på referensgruppsmöten eller på annat sätt bidragit med kunskap.

Vi vill också tacka Eva Wikström, forskare och lektor, som har genomfört studien med unga nyanlända kvinnor om deras erfarenheter av etableringsuppdraget. Tack även till Partnerskap Skåne, Arbetsförmedlingen region Skåne, Köpings kommun och Sundbybergs stad för att de delat med sig av sina erfarenheter och metoder kring unga nyanländas etablering. Sist men inte minst ett stort tack till de unga nyanlända kvinnor och män som deltagit i fokusgruppsintervjuer och besvarat våra frågor, vilket har varit en viktig del i vår kartläggning.

Vi hoppas att denna rapport ska bidra till att öka kunskapen om unga nyanländas villkor för etablering. Både inom ramen för det nuvarande etableringsuppdraget och inför de förändringar av regelverket för nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet som är under bearbetning på Arbetsmarknadsdepartementet 2016-2018.

Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Sammanfattning

Fokus 16 är en delrapport i myndighetens kartläggning och analys av ungas etablering i arbets- och samhällslivet som pågår 2016–2017. I delrapporten belyser vi villkoren för nyanlända unga, 18–25 år, som tar del av insatser inom ramen för det så kallade etableringsuppdraget. Vi visar att unga i etableringsuppdraget är en bortglömd grupp i den mening att de sällan betraktas som just unga, med de behov som unga har och med den möjlighet till individuella bedömningar, delaktighet och inflytande som unga bör ha. I många fall får de heller inte tillgång till de insatser som utvecklats för andra unga som behöver stöd i sin etablering.

Etableringsuppdraget

Arbetsförmedlingen tog över det samordnande ansvaret för nyanländas etablering i det så kallade etableringsuppdraget under 2010. Etableringsuppdraget omfattar nyanlända flyktingar, kvotflyktingar, skyddsbehövande och anhöriga till dessa i åldern 20-64 år samt de i åldern 18-19 år som saknar föräldrar i Sverige. En individuell etableringsplan upprättas för varje deltagare. Planen ska minst innehålla under-

visning i svenska och samhällsorientering samt aktiviteter för att underlätta och påskynda den nyanländes etablering i arbetslivet. Den löper över 24 månader med möjlighet till uppehåll för till exempel föräldraledighet.

Etableringsuppdraget är under förändring. Arbetsmarknadsdepartementet lämnade en departementspromemoria med förslag på förändringar i regelverken den 7 oktober 2016. Vår kartläggning som har fokus på unga nyanlända med utgångspunkt i ungdomspolitikerna bidrar med ett ungdomsperspektiv i detta förändringsarbete. I den mån det är påkallat relaterar vi vår kartläggning, vår analys och våra slutsatser till de förslag som läggs i promemorian.

Låga utbildningsnivåer

Av de unga nyanlända i etableringsuppdraget saknar 29 procent utbildning motsvarande avslutad svensk grundskola. Totalt 50 procent saknar utbildning motsvarande avslutad gymnasium. Få unga deltar i vuxenutbildning under sin tid med etableringsplan och få går vidare till studier efter utträde ur etableringsuppdraget. Av de som trädde ur under perioden oktober 2015 till maj 2016 hade 9 procent av de unga männen och 15 procent av de unga kvinnorna gått vidare till studier 90 dagar senare.

Olika insatser till unga kvinnor och unga män

Vi har sett att unga kvinnor och unga män tar del av olika insatser under sin tid med etableringsplan. Tydligast är skillnaden för arbetsmarknadspolitiska program:

- Det är dubbelt så stor andel unga män som unga kvinnor som deltar i arbetsmarknadsutbildning eller har arbetspraktik eller prova-på-plats.
- Det är tre gånger så stor andel unga män som unga kvinnor som arbetar under sin tid i etableringsuppdraget, med eller utan anställningsstöd.
- I kategorin övrigt är unga kvinnor tvärtom representerade i fem gånger så stor utsträckning som unga män. I kategorin övrigt ingår bland annat de som är förhindrade att delta i insatser på grund av föräldraledighet eller sjukdom.

Dessutom deltar unga kvinnor i lägre grad än unga män i arbetsförberedande insatser, samhällsorientering och utbildning i svenska (här är dock skillnaderna mindre än för deltagande i arbetsmarknadspolitiska program).

Efter avslutad etableringsplan går unga kvinnor i högre grad än unga män till utbildning. Unga män går i stället i högre grad till arbete, med eller utan anställningsstöd.

Få insatser riktade specifikt till unga

De insatser som erbjuds unga inom etableringsuppdraget är sällan anpassade till ungas särskilda villkor och behov. Många kommuner runtom i Sverige har skapat så kallade en väg in- eller navigatorcenter, där unga som står långt ifrån arbetsmarknaden får stöd och råd samt hjälp till studier eller arbete. Dessa center är tänkta att skapa en trygg miljö där den unge får vara delaktig i planering av framtida insatser. De ska också skapa ett sammanhang för den unge där hen kan få utökat stöd och intensifierad vägledning. Det fördjupade omsorgstagande som många kommuner har i form av dessa verksamheter når dock inte alltid fram till unga nyanlända i etableringsuppdraget.

Arbetsförmedlingen har inte utvecklat några särskilda insatser riktade till unga inom etableringsuppdraget. Inga formella hinder finns för att unga i etableringsuppdraget ska ges tillgång till de insatser som Arbetsförmedlingen utvecklat för unga utanför etableringsuppdraget. Vilka insatser som unga inom etableringsuppdraget faktiskt erbjuds varierar dock mellan olika lokala arbetsförmedlingar.

Svenska för invandrare är nivåindelad, men inte åldersindelad.

Långsam språkutveckling

Många nyanlända som påbörjat sina etableringsinsatser får vänta för länge på att börja läsa svenska för invandrare (sfi). Den strävan som finns är att nyanlända som fått en etableringsplan ska få påbörja sfi inom en månad från det att planen startar även om kommunen har tre månader på sig för att erbjuda sfi. Trots detta har endast 58 procent av de som haft en etableringsplan i upp till sex månader deltagit i sfi.

Den individuella bedömningen av språk som bör göras innan den nyanlände får en praktikplats eller plats på en kommunal vuxenutbildning har i många kommuner ersatts av uppnådd D-nivå inom sfi som ett informellt krav. Det medför att sådana insatser kan försenas i onödan.

Unga behöver utökad kunskap om samhället och hälsofrågor

Inom ramen för den nationellt reglerade samhällsorienteringen på 60 timmar som kommunerna ska erbjuda inom ramen för etableringsuppdraget finns 8 temaområden:

- att komma till Sverige
- att bo i Sverige

- att försörja sig och utvecklas i Sverige
- individens rättigheter och skyldigheter
- att bilda familj och leva med barn i Sverige
- att påverka i Sverige
- att vårda sin hälsa i Sverige
- att åldras i Sverige.

Samhällsorienteringen innefattar inte något temaområde om att vara ung i Sverige trots att andra åldersrelaterade temaområden finns, som information om att bilda familj och att åldras i Sverige.

I en del kommuner utvecklas samhällsorienteringen för att även rikta sig specifikt till unga men den skulle i större utsträckning behöva anpassas till unga än vad som görs i dag. Både samhällsorienteringen och hälso-kommunikationen behöver fortsätta att utvecklas.

Civilsamhället kan vara en resurs i etableringsuppdraget

Möjlighet finns att involvera civilsamhället i etableringsinsatser. Det kan till exempel göras genom kurser i etableringsplanen som är språk- eller hälsofrämjande eller som stärker de nyanländas sociala nätverk.

Andra rapporter från MUCF har visat att det är vanligt att nyanlända får stöd av civilsamhällesorganisationer, men att det är mindre vanligt att de bjuds in att själva engagera sig i organisationernas verksamhet. Ett ökat deltagande skulle skapa integration, delaktighet och inflytande över samhällsutvecklingen.

Pågående arbeten i regioner och kommuner

Utöver att kartlägga och tematiskt analysera unga nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet har MUCF också belyst goda exempel.

Aktörerna är valda utifrån att de på olika sätt ligger i framkant, till exempel i frågor om samverkan mellan kommuner, arbetsförmedlingar, civilsamhället och näringslivet eller att de utvecklat innovativa metoder för sitt arbete med nyanlända.

Utifrån vår kartläggning ser vi att de som får till stånd samverkan mellan flera aktörer eller som har ett batteri

av olika metoder att erbjuda upplever att de är bättre rustade att möta unga nyanländas behov. Några exempel som vi tar upp i rapporten är:

- särskilda handläggare för unga inom etableringsuppdraget
- särskilda kurser för unga om ekonomi och hantering av den egna ekonomin
- gemensamma ungcenter/navigatorkenter för alla insatser till unga i kommunen som står långt ifrån arbetsmarknaden, inklusive unga i etableringsuppdraget
- praktikplatser, som också är språkfrämjande, i samarbete med näringslivet
- kurser, som civilsamhället erbjuder inom ramen för etableringsuppdraget, som är språk- eller hälsofrämjande eller som stärker de nyanländas sociala nätverk
- extra timmar i samhällsorientering som riktar sig specifikt till unga
- hälsokommunikation som ett tillägg till samhällsorientering.

Ungas röster

Myndigheten har genomfört två studier i fokusgrupper med unga nyanlända kvinnor och män. Den generella bild vi får är att de unga som kommit till tals har ett stort inre driv. De är ambitiösa, de vill arbeta eller studera och de är beredda att anstränga sig för att nå sina mål. Samtidigt kan tiden i etableringsuppdraget upplevas som krävande och ibland meningslös. Alla insatser upplevs heller inte som relevanta. Vissa unga ger uttryck för att de upplever sig sitta av tid, snarare än att lära sig något meningsfullt. De känner sig inte delaktiga i planeringen av sina etableringsplaner, i något fall genom att de inte tillfrågats innan innehållet i planen bestämts, i andra fall uttrycker de att de tillfrågats men att handläggaren sedan inte tagit hänsyn till deras önskemål. De säger sig heller inte ha fått förklarat för sig varför vissa insatser valts för dem. Om det beror på kommunikationssvårigheter eller på att handläggaren inte lyssnat kan vi inte uttala oss om, men det är ett problem i sig att de unga nyanlända upplever att de inte är delaktiga när handläggaren beslutar om deras fortsatta etablering.

I intervjuerna i fokusgrupperna med unga nyanlända kvinnor framkommer att det i vissa fall finns ett glapp mellan handläggarnas och de unga kvinnornas uppfattningar om det egna ansvarstagandet. Det handlar om att skapa förutsättningar för etablering, till exempel att

utveckla sociala nätverk. De unga kvinnorna uppfattar att detta uttrycks som att det är deras eget ansvar, men de menar att de inte har verktyg (språk, mötesplatser eller tillgång till andra sociala sammanhang) för att ta sig an denna utmaning.

Samhällsorienteringen har genomgående varit uppskattad. Flera av de unga nyanlända som kommit till tals uttrycker att det de lär sig är viktigt och relevant för dem. Samtidigt har det blivit tydligt att den samhällsorientering de får inte räcker till. De unga uttrycker att de vill och behöver lära sig mer än vad de gör. Vi har också fått signaler om att de inte alltid förstår sina rättigheter i det svenska samhället eller inom etableringsuppdraget.

I övrigt så uttrycker flera unga en vilja att träffa fler etablerade svenskar. Dels för att få möjlighet att utveckla sin svenska, dels för att de ser etablering som mer än att bara ha ett jobb. De ser också att sociala nätverk med etablerade svenskar är ett sätt att komma närmare arbetsmarknaden.

Boendesituationen varierar för de unga kvinnor och unga män som deltagit i intervjuerna. Unga kvinnor beskriver en boendesituation där de tillsammans med familj och släktingar bor många fler människor än vad lägenheten är avsedd för. Unga män beskriver en situation där de saknar fast adress och flyttar runt mellan andrahandsboenden.

Sätt unga i fokus

En genomgående slutsats i vår kartläggning är att det ungdomspolitiska målet inte får tillräckligt genomslag för unga nyanlända kvinnor och män inom ramen för etableringsuppdraget. Unga gynnas av att hänsyn tas till deras individuella förutsättningar när deras etableringsplaner utformas. Att bli självständig förutsätter en fungerande språkutveckling, ett stabilt boende, en bra hälsa och en förståelse för hur samhället fungerar.

Det ungdomspolitiska målet att unga ska ha makt att forma sina egna liv bör i större utsträckning få genomslag för unga inom etableringsuppdraget. Den drivkraft och motivation som många unga har när de kommer hit som nyanlända behöver tas tillvara. Ett sätt att göra det är att ägna mer tid och kraft åt att ta reda på vad de har för erfarenheter och styrkor och hitta insatser som utvecklar dessa ytterligare.

Ungas möjlighet till inflytande och delaktighet

Vi vill speciellt uppmärksamma två faktorer som vi, utifrån vår kartläggning, uppfattar som centrala för ungas möjlighet till inflytande och delaktighet inom etableringsuppdraget.

Det är att:

- bemöta den unge som en unik person
- ha en fungerande samverkan mellan olika aktörer där alla kan komma överens om gemensamma mål som de kan sträva mot och som främjar ungas etablering.

Förslag

Integrera språkutövande i alla insatser

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- alla relevanta insatser för unga inom etableringsuppdraget bör ha fokus på att de unga ska lära sig svenska. Det bör vara ett krav att alla arbetspraktiker, prova-på-platser, arbetsträningar och liknande insatser ger deltagarna möjlighet att öva sin svenska.
- studieförbunden och andra civilsamhällesaktörer bör ges möjlighet att erbjuda undervisning i svenska inom ramen för etableringsuppdraget som komplement till kommunernas svenska för invandrare.
- resurserna bör dimensioneras för att möta behovet av en stärkt språkinläring inom ramen för etableringsuppdraget.

Låt utbildning bli styrande för unga i etableringsuppdraget

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- ett särskilt mål bör styra etableringsuppdragets verksamhet riktad mot unga i åldern 18-25 år. Målet bör tydliggöra att etableringsuppdraget ska uppmuntra ungas studiedeltagande. Studier bör likställas med arbete i relevanta måldokument och målformuleringar och ersättning bör utgå som för andra insatser i etableringsuppdraget.
- relevant myndighet får i uppdrag att utveckla stödformer för att underlätta för unga nyanlända i åldern 18-25 år att studera vid reguljär utbildning, både inom och utanför ramarna för etableringsuppdraget.

Mer samhällsorientering och hälsokommunikation

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- *förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare bör justeras så att:*
 - samhällsorienteringen utökas för att möta det omfattande kunskapsbehov som unga nyanlända har
 - samhällsorienteringen utökas till att även innehålla ett temaområde om att vara ung i Sverige.
- länsstyrelserna ges i uppdrag att utreda och lämna förslag på ett tillägg i förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare som innefattar hälsokommunikation.

Vi behöver mer kunskap

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- myndigheten får i uppdrag att ta fram fördjupad kunskap om skillnaderna mellan unga nyanlända kvinnors och unga nyanlända mäns villkor och deltagande i etableringsinsatser.
- myndigheten får i uppdrag att, tillsammans med andra relevanta aktörer, identifiera utsatta och resursstarka grupper bland unga nyanlända samt att utveckla ett stödmaterial riktat till arbetsförmedlingar, kommuner och regioner för att stärka dem i deras arbete med berörda grupper.

Bilaga 1.

Uppdragsbeskrivning

Tematisk analys av ungas etablering i arbets- och samhällslivet

Myndigheten för ungdoms- och civilsambällesfrågor ska under 2016 och 2017 genomföra en tematisk analys av ungas etablering i arbets- och samhällslivet. Myndigheten ska beskriva och analysera ungas villkor vad gäller etablering i arbets- och samhällslivet samt beskriva nationella och lokala verksamheter som arbetar för att främja ungas etablering. Analysen ska utgå från målet med ungdomspolitikerna och genomgående ha ett jämställdhetsperspektiv. Beskrivningen och analysen ska belysa situationen för unga kvinnor och män, unga kvinnor och män med funktionsnedsättning samt unga nyanlända kvinnor och män.

I en delrapport ska myndigheten beskriva och analysera unga nyanlända kvinnors och mäns villkor vad gäller etablering samt om möjligt beskriva goda exempel.

Utifrån analyserna ska förslag lämnas avseende de områden som behöver förbättras. MUCF ska inom ramen för uppdraget inhämta underlag från relevanta myndigheter, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU).

En delrapport ska lämnas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 november 2016. Uppdraget ska redovisas i sin helhet till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 november 2017.

mucf
.se | Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

Distribution MUCF
Box 17801, 118 94 Stockholm
Tfn: 08-566 219 00
Grafisk form: Marcus Westfal
e-post: info@mucf.se
webbplats: www.mucf.se
www.facebook.com/mucf.se
www.twitter.com/ungciv